

OUD-MINISTER EIMERT VAN MIDDELKOOP:

“CRUCIALE COLLEGES!”

Eimert van Middelkoop is een politicus pur sang. Na zijn studie sociologie in Rotterdam vertrok hij in 1973 als 24-jarige naar Den Haag om er te gaan werken als fractiemedewerker van het GPV. En hij bleef er, want hij werd vervolgens lid van de Tweede Kamer, daarna van de Eerste Kamer en tenslotte minister van Defensie.

Wat heeft zo iemand aan christelijke filosofie? Een gesprek.

OPENSTAAN VOOR KRITISCH DENKEN

Denken en doen lijken bij Van Middelkoop van nature samen te gaan. Als lid van de gereformeerde studentenvereniging kon hij dan ook zijn hart ophalen. Toen hij preases was bestuurd hij de club, als commissielid werkte hij mee aan de organisatie van een jaarlijks landelijk congres. Maar bovendien ontmoette hij er mensen die net als hijzelf graag verder keken dan hun neus lang was. Ze namen de wetenschappelijke theorieën van hun vakgebied niet klakkeloos over, maar zochten naar een normatieve economie en een normatieve sociologie. Ze dachten kritisch na over de werkelijkheid en over de vormgeving van de samenleving. Daarbij vonden ze een goed denkkader in het christelijk filosofische gedachtegoed dat ontwikkeld was door Herman Dooyeweerd en anderen, en dat ze kortweg aanduidden met de WdW (naar de drie delen De Wijsbegeerte der Wetsidee van Dooyeweerd). Met een paar medestudenten volgde Van Middelkoop de colleges die in Rotterdam werden gegeven door professor Mekkes. “Binnen het min of meer revolutionaire klimaat dat aan het eind van de jaren zestig heerste op de universiteit waren die colleges van cruciaal belang”, zegt hij, “want daar vonden we een bron voor ons denken.” Hij herinnert zich de bijzondere persoonlijkheid van de hoogleraar. “Mekkes had in de eerste plaats een enorme wijsgerige kennis, maar, wat voor ons minstens zo belangrijk was, hij had ook een diep doorleefde en persoonlijke

vroomheid. Tot op de dag van vandaag klinkt in mijn oren hoe eerbiedig hij sprak over ‘de Meester’, en hoe daarmee het heersende nihilisme én allerlei wetenschappelijke theorieën werden gerelativeerd.”

INTELLECTUELE LEESWIJZER

Mekkes leidde zijn studenten door de geschiedenis van de wijsbegeerte. Van Middelkoop: “Ik heb mijn hele leven veel gelezen: over filosofie, theologie, cultuurgeschiedenis, politiek. De lessen van professor Mekkes gaven me als het ware een intellectuele leeswijzer bij de geschiedenis van de westerse cultuur. Dankzij hem begreep ik op een gegeven moment heel existentieel wat er sinds Descartes veranderd was. Het zijn was het zijn van het denken geworden. Dat betekende niets minder dan dat de geschapen wereld op de kop werd gezet.”

RECHTVAARDIGE OORLOG

Tijdens zijn politieke loopbaan verdiepte Van Middelkoop zich verder in de Reformatorische Wijsbegeerte, al deed hij dat meer te hooi en te gras dan systematisch. Hij las Vernieuwing en Bezinning en In the Twilight of Western Thought van Dooyeweerd. Maar ook Van Riessen, Troost, Griffioen, Geertsema

en Mouw zijn namen die hij noemt als het gaat om zijn intellectuele vorming. Hun werk droeg bij aan de visie die hij ontwikkelde toen hij met allerlei vraagstukken werd geconfronteerd. Wat is eigenlijk het karakter van de staat, van de overheid, van de politiek? Wat is recht en waar liggen de grenzen van het recht, ook internationaal? De oorlog in Kosovo en later de Nederlandse bijdrage aan de militaire missie in Afghanistan dwongen hem na te denken over moraliteit in oorlogstijd. Hij verdiepte zich in de traditie van de rechtvaardige oorlog, waarover door christelijke denkers sinds Augustinus is geschreven. Heel waardevol was voor hem het boek van de 'Dooyeweerdiaan' J.R. Stellinga, Een dringend appèl. Het Evangelie als richtsnoer voor de Statensamenleving.

DE WDW OP TV

Al pratend komen er allerlei herinneringen boven bij Eimert van Middelkoop. Over een bezoek aan de ICS in Toronto waar hij allerlei geestverwanten ontmoette, over de hommage aan Mekkes die hij schreef in een themanummer van het blad Radix, en, heel

curieus, over een programma van de EO. De nog jonge omroepvereniging wilde, begin jaren zeventig, een bolwerk zijn tegen de secularisatie en begon zonder enige ervaring in het maken van radio- en tv-programma's. Het leek bij het doel te passen om de christelijke wijsbegeerte te presenteren aan de kijkers. "Je kunt het je nu niet meer voorstellen, maar er werden vier mensen op tv geïnterviewd door Willem Glashouwer: Mekkes als hoogleraar, Schuurman als wetenschappelijk medewerker, Blokland als afgestudeerd econoom, en ikzelf als student. De vraag of zo'n interview wel een geschikt medium was werd niet eens gesteld. Eigenlijk hoop ik maar dat het uit de archieven verdwenen is."

Gelukkig zijn er andere media waarin het gedachtegoed van de christelijke filosofie nog steeds voor het voetlicht wordt gebracht. Van Middelkoop leest zelf Sophie van voor naar achter en ook Philosophia Reformata neemt hij door, zij het iets selectiever. En natuurlijk zijn er de colleges, voor hem indertijd van onschatbare waarde. Ook nu kunnen ze studenten scherpen in hun denken, bij voorbeeld over de achtergronden van de huidige economische crisis.

COLLEGES

IN SEPTEMBER BEGINNEN AAN **ZES UNIVERSITEITEN** IN NEDERLAND DE COLLEGES CHRISTELIJKE FILOSOFIE WEER. LEES HIERONDER EEN **KORTE INTRODUCTIE** VAN EEN AANTAL VAN DE COLLEGESERIES:

ECONOMIE VAN HET GENOEG

'Never waste a good crisis', klonk het overal toen de economische crisis in 2008 uitbrak. De crisis legde tekortkomingen bloot in het economisch stelsel dat de afgelopen decennia in een globaliserende wereld was opgebouwd. Een meer duurzame 'nieuwe economie' wordt bepleit. Sociaal ondernemerschap in plaats van eenzijdige gerichtheid op kapitaalstromen; genoeg nemen met minder groei en investeren in een 'economie van het genoeg' vanwege sociale en ecologische begrenzingsen. Het in een rechtvaardige economie op voorhand spreiden van welvaart in plaats van het achteraf verdelen van de schaarste. (2 september – Rotterdam)

LEVINAS EN ROSENZWEIG OVER TAAL EN LIEFDE

Rosenzweig en Levinas bevinden zich als Joodse denkers van de twintigste eeuw in hetzelfde spoor. Beiden oefenen ze kritiek op het totaliteitsdenken; ze benadrukken de plaats van de enkeling in de filosofie, ze geven aan te willen breken met een filosofische benadering waarin de theorie centraal

staat. Er zijn echter ook verschillen: Rosenzweig denkt meer in de lijn van Hegel (ondanks zijn kritiek op de totaliteitsdwang van het idealistische denken); Levinas werkt verder in de lijn van Husserl en Heidegger. (3 september – Leiden)

WHAT DOES SCIENCE TELL US ABOUT OURSELVES?

In our postmodern culture in which world view and ethical positions are considered to be subjective, science is often considered to be 'neutral, objective in its presentation of reality'. Is that correct? Science also indicates a particular approach to reality, a set of methods to study reality that leads to a special kind of knowledge. What is the character of that knowledge and what does that mean for its value and limits? What does that mean for the relationship between science and beliefs (world view, religion)? These issues will be illustrated with discussing claims that 'we are our brains' (Swaab); this will be done from a Christian (reformational) philosophical view of reality. (9 september – Wageningen)

DE ALUMNI

De afgelopen decennia hebben enorm veel studenten colleges Christelijke Filosofie – voorheen Reformatorische Wijsbegeerte – gevolgd, of dit nu colleges waren van Mekkes in Rotterdam of Schuurman in Eindhoven. Al deze studenten zagen het belang van de colleges voor hun verdere toekomst.

We kregen van enkele alumni de vraag waarom we niet meer deden met oud-studenten als zij. Want het zou goed zijn om ervaringen van destijds te delen, en om in contact te staan met de huidige hoogleraren. Wie is bijvoorbeeld de opvolger van professor Schuurman? En wat doet de stichting momenteel? Wat doet men op dit moment met de kennis die tijdens de colleges is vergaard? Aan deze nieuwsgie-

righeid en behoefte aan onderling contact – ook na zo veel jaren – willen wij graag gehoor geven.

Doet u mee? Voelt u zich genodigd om met dit alumni-initiatief mee te doen? Dan ontvangen we graag uw gegevens. U kunt uw gegevens op de volgende manieren doorgeven:

- Ga naar www.christelijkefilosofie.nl en klik op de banner Alumni; u ziet nu een klein vragenformulier dat u kunt invullen en versturen.
- Bel tijdens kantooruren (ma, di, do, vrij) naar 033 – 43 28 288 en geef uw gegevens door.

Heel hartelijk dank! We hopen u in de nabije toekomst – wellicht tijdens een van onze bijeenkomsten – te ontmoeten.

BOEKEN

BOEK-ESSAY ‘DE ZIEL OPNIEUW’ VERKRIJGBAAR

De leerstoel Christelijke Filosofie in Leiden is de zevende leerstoel van de Stichting voor Christelijke Filosofie. Sinds 1948 heeft de stichting meerdere leerstoelen op verschillende universiteiten in Nederland, waaronder de leerstoel in Leiden. In 2011 volgde Renée van Riessen Gerrit Glas op. Als bijzonder hoogleraar van deze leerstoel hield zij begin 2012 haar oratie: ‘De ziel opnieuw. Over innerlijkheid, inspiratie & onderwijs.’

“Lange tijd heeft het begrip ‘ziel’ in de filosofie in een kwade reuk gestaan. Het herinnerde aan achterhaalde aannames als de scheiding tussen lichaam en ziel en het voortleven van de ziel na de dood. Maar met het oude woord ziel zijn we iets belangrijks verloren: de toegang tot onze innerlijkheid en de betekenis daarvan.

‘Zijn is de ziel, is luisteren, is wijken’ schreef de dich-

ter Ed Hoornik. Is het mogelijk het zijn van de ziel opnieuw te denken? Dit essay doet daartoe een voorstel, met behulp van de noties inspiratie en onderwijs.”

Paperback met flappen,

14,5 × 23,5 cm

88 pagina's, € 15,50

ISBN 978 94 9111 013 9,

NUR 730

Verkrijgbaar in de boekhandel.

Of online via: Boeken-

centrum Uitgevers

www.boekencentrum.nl

BOEK DOOYEWEERD DIGITAAL BESCHIKBAAR

Het boek De crisis der humanistische staatsleer in het licht eener calvinistische kosmologie en kennistheorie van Dooyeweerd is sinds deze maand digitaal beschikbaar op de website van de DBNL.

Een klein stukje uit het voorwoord: ‘Het boek, dat ik thans het licht doe zien, is gegroeid uit mijn rectorale oratie over hetzelfde onderwerp. Het biedt uiteraard niet zelve een uitgewerkte staatsleer, doch wil slechts de grondslagen voor een moderne Calvinistische staatsbeschouwing geven. De wijsgeerige voor-arbeid, die daartoe moest worden verricht, is te omvangrijk, dan dat reeds onmiddellijk met

detailarbeid op het gebied der algemeene staatsleer kon worden begonnen.’

In samenwerking met de Stichting Dr. Abraham Kuyperfonds heeft de Stichting voor Christelijke Filosofie in 2009 het initiatief genomen tot de digitale openbaarmaking van ook Dooyeweerds Engels-talige magnum opus. Sinds 1 februari is dit een feit. Binnen dit project is er de mogelijkheid gekomen om ook deze uitgave van Dooyeweerd te digitaliseren. U kunt dit digitale boek terugvinden op de website van de DBNL (<http://www.dbnl.org>).

AGENDA

- 2 september: collegeserie Rotterdam I: Inleiding op Christelijke Filosofie
- 2 september: collegeserie Rotterdam II: Economie van het genoeg
- 3 september: collegeserie Leiden: Levinas en Rosenzweig over taal en liefde
- 9 september: collegeserie Wageningen I: What does science tell us about ourselves?
- 16 oktober: Derde Van Riessen Memorial Lecture (Delft)
- 28 oktober: collegeserie Wageningen II: Should we believe what science tells us?

DERDE VAN RIESSEN MEMORIAL LECTURE:

HOE CHRISTELIJKE FILOSOFIE EEN VERSCHIL KAN
MAKEN IN TECHNISCHE TOEPASSINGEN:

HET VOORBEELD VAN DE SMART GRID TECHNOLOGIE

Smart grids zijn een mogelijk antwoord op de uitdaging van het leveren van duurzame energie die afgestemd is voor lokale en tijdsafhankelijke energiebehoefte. Smart grid ontwikkeling is een voorbeeld van een complexe technologische inspanning. De christelijke filosofie zoals die door de Nederlandse filosoof Herman Dooyeweerd is ontwikkeld en door Hendrik van Riessen aan de Technische Universiteit Delft is toegepast op technologie en engineering, biedt een multi-aspectueel perspectief op de werkelijkheid. Dat is vruchtbaar bij het onderzoek naar de complexiteit van grootschalige technische projecten. Het biedt ook een normatief kader voor de manier waarop op zodanige wijze aan de eisen van deze complexiteit kan worden voldaan, dat de behoeften van zowel mensen als de natuur ermee worden gediend. In de Van Riessen-lezing zal dit worden geïllustreerd door te laten zien hoe de ontwikkeling van smart grids in elektrische energievoorziening kan worden ondersteund door filosofische inzichten.

DERDE VAN RIESSEN MEMORIAL LECTURE (LEZING: ENGELS)

Technische Universiteit Delft • woensdag 16 oktober 2013 •
14.00 uur • Dr. Paulo Ribeiro

De Van Riessen Memorial Lecture wordt tweejaarlijks gehouden aan de Technische Universiteit Delft ter herinnering aan prof. dr. Hendrik Van Riessen, de eerste hoogleraar Christelijke Filosofie in Delft.

VOOR DE LEDEN

Tijdens de ledenvergadering van 28 juni zijn de jaarstukken van de vereniging vastgesteld. Als u lid bent van de vereniging en geïnteresseerd bent in deze stukken, dan kunt u ze opvragen. Wij sturen ze u graag toe. U kunt hiervoor het best een e-mail sturen naar: info@christelijkefilosofie.nl of bellen tijdens kantooruren (ma, di, do, vrij) op tel.: 033 - 43 28 288.

STICHTING VOOR
CHRISTELIJKE FILOSOFIE

Aspecten van christelijke filosofie is het informatiebulletin van de Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte en Stichting voor Christelijke Filosofie. De vereniging beoefent wijsbegeerte bij het licht van de Bijbel als het Woord van God. De stichting heeft als doel vruchten daarvan te verbreiden. Beide doen dit vanuit de overtuiging dat alle filosofie religieus bepaald is. Aspecten wordt op verzoek toegestuurd.

Contributie en abonnementsprijzen per 1 januari 2012
als vastgesteld in de ledenvergadering van de VRW 15-1-2011:

- Contributie VRW: € 60,- per jaar (studenten: € 30,-); buiten Nederland: € 60,-
- Abonnement *Beweging*: zie www.Bewegingonline.nl > Abonneren
- Abonnement *Philosophia Reformata*: zie www.Philosophia-Reformata.org > Subscription

Bestuur van de vereniging en stichting

Drs. A. Berger (*voorzitter*)
Prof. dr. G.J. Buijs (*algemeen*)
Mw. D.E. Slump-Schoonhoven (*studenten en internationaal*)
Dhr. A.F. de Visser
Drs. W. Vollbehrr (*secretaris*)
Dhr. T.A.G. Zeldenrust (*PR en marketing*)

Curatorium van de stichting

Prof. dr. ir. Van der Duyn Schouten (*voorzitter*)
Prof. dr. J.J. Graafland
Prof. dr. J.C. Kennedy
Prof. dr. G. Nienhuis

Docenten van de stichting

Dr. R. Henderson (*Zwolle*)
Prof. dr. J. Hoogland (*Twente*)
Prof. dr. ir. H. Jochemsen (*Wageningen*)
Prof. dr. R. Kuiper (*Rotterdam*)
Mw. prof. dr. R. van Riessen (*Leiden*)
Dr. ir. J. van der Stoep (*Ede*)
Prof. dr. M.J. Verkerk (*Eindhoven en Maastricht*)
Prof. dr. M.J. de Vries (*Delft*)

Centrum voor Christelijke Filosofie

Mw. H.C. de Graaf (*PR en communicatie*)
Mw. A. Meyvogel (*secretaresse*)
Mw. drs. H.J. van de Streek (*directeur*)

Vrijwilligers

Mw. ir. I.M. de Graaf (*administratie*)
Dr. P.C. Vijfhuizen (*financieel management*)
B. de Vries (*archieff*)
Dr. Bruce Wearne (*vertaler*)

Contact

Utrechtseweg 1A
3811 NA Amersfoort
Postbus 2220
3800 CE Amersfoort
telefoon (033) 43 28 288
fax (033) 44 81 940
email: info@christelijkefilosofie.nl
website www.christelijkefilosofie.nl

Rekeningnummers Stichting voor Christelijke Filosofie

ING 120 95 98
ABN AMRO 53 90 43 796

Ontwerp

Bart van der Griendt, Mediahuis

DTP & Druk

Buijten & Schipperheijn, Amsterdam

issn 0921-3031